

مکالمه کاوی تدریس آموزگاران مقطع ابتدایی در شبکه آموزش سیما؛ بررسی فرایندهای خودترمیم گفتار براساس طبقه‌بندی فاکس و یسپرسن

سید محمد حسینی معصوم*

دانشیار زبان‌شناسی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران

دریافت: ۱۴۰۰/۰۶/۱۳ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۷/۱۲

Conversation Analysis of Primary School Teachers' Speech in *Education (Amouzesh)* TV Channel: A Study of Self-Repair Operations Based on Fox & Jaspersen's Classification

Seyed Mohammad Hosseini-Maasoum*

Associate Professor of Linguistics, Payame Noor University, Tehran, Iran

Received: 2021/09/04 Accepted: 2021/10/04

10.30473/IL.2023.60681.1482

Abstract

Speech repair is one of the most important tools for successful conversation and communication, which can occur due to different reasons such as misunderstanding the speaker's words or hearing/speaking problems. Among the types of repair operations, self-initiated self-repair has the highest frequency. Due to the importance of proper communication between teachers and students in classes, especially virtual classes, the present research is a conversation analysis through the study of types of self-initiated self-repair operations in the speech of teachers' live teaching for primary school students in the Iranian Education (*Amouzesh*) TV Channel based on the seven-fold classification of Fox & Jaspersen (1995). The analysis of 703 minutes of the educational content showed that among 258 cases of repair, the type "abandon structure, start new structure" had the highest frequency (31%) and "recycle word" had the lowest frequency (2%). The results indicate that most of the repairs correspond to a restructuring of the grammatical form of the sentences. Also, a comparison between the first and the second primary school programs showed that there is not a significant correlation between the educational level of the audience and the frequency of the repairs applied by the teacher.

Keywords: Conversation Analysis, Repair, Virtual Teaching, Self-initiated Self-Repair, Fox & Jaspersen.

چکیده

ترمیم گفتار یکی از مهم‌ترین ابزارها برای مکالمه و ارتباط موفقیت‌آمیز است که می‌تواند بنابه عوامل مختلفی مانند عدم درک صحیح از صحبت‌های گوینده یا مشکلات شنیداری یا گفتاری رخ دهد. در میان انواع فرایندهای ترمیم، خودترمیم‌های خودآغاز بیشترین بسامد را دارد. باتوجه به اهمیت برقراری ارتباط و مکالمه‌ی صحیح توسط معلمان در حین تدریس، به‌خصوص در کلاس‌های مجازی، در تحقیق حاضر به مکالمه‌کاوی از طریق بررسی انواع فرایندهای خودترمیم خودآغاز در گفتار معلمان حین تدریس زنده در شبکه آموزش تلویزیون براساس طبقه‌بندی هفت‌گانه فاکس و یسپرسن (۱۹۹۵) پرداختیم. بررسی ۷۰۳ دقیقه محتوای آموزشی حاکی از آن بود که در میان ۲۵۸ مورد ترمیم یافت‌شده، ترمیم از طریق رهاکردن یک ساختار و آغاز ساختار جدید با ۳۱٪ بیشترین میزان وقوع و تکرار عبارت قبلی شامل لغت با ۲٪ کمترین میزان وقوع را دارد. این نتایج نشان می‌دهد که بیشتر ترمیم‌ها ناظر به بازسازی ساختار دستوری جمله است. همچنین مشخص شد که ارتباط منعاداری بین پایه تحصیلی مخاطبان و میزان کاربرد ترمیم از سوی معلم وجود ندارد.

کلیدواژه‌ها: مکالمه‌کاوی، ترمیم، تدریس مجازی، خودترمیم خودآغاز، فاکس و یسپرسن.

مقدمه

زبان و توانایی برقراری ارتباط از طریق مکالمه را می‌توان مهم‌ترین جنبه‌ی زندگی فردی و اجتماعی دانست. مکالمه، ارتباطی است تعاملی به منظور تبادل اطلاعات، نیازها، عواطف و احساسات که دستیابی به تجربیات دیگران را آسان‌تر می‌کند؛ ابزاری قدرتمند است که فرد از آن برای تعریف خود در جامعه، دستیابی و تثبیت یا ترفیع جایگاه اجتماعی مقبول و در نهایت کسب عزت نفس و حفظ روابط فردی و اجتماعی در هر زمینه‌ای استفاده می‌کند (ر.ک. کریستال^۱، ۱۹۸۷؛ کی گن^۲، ۱۹۹۵؛ شیفرین^۳، ۱۹۹۸). با بررسی توصیفات مختلفی که تاکنون محققان درباره‌ی مکالمه ارائه داده‌اند (ر.ک. ریچاردز^۴، ۱۹۹۰؛ کلارک^۵، ۱۹۹۶؛ براون و یول^۶، ۱۹۸۳؛ شگلوف^۷، ۱۹۹۲)، می‌توان به این باور رسید که مکالمه یک تبادل زبانی و فعالیتی مشترک میان شرکت‌کنندگان به منظور برقراری ارتباط در اجتماع است که افراد برای موفقیت در آن باید با یکدیگر هماهنگ شوند (کلارک، ۱۹۹۶). زبان طبیعی دوگانه دارد (ر.ک. شگلوف، ۱۹۹۲)؛ از طرف دیگر، مکالمه یک توانایی بالفطره و غریزی نیست که انسان به صورت ذاتی و بدون هیچ خطا یا اشتباهی آن را انجام دهد و آنچه را در ذهن دارد عیناً و به درستی به دیگری منتقل کند، یا آنچه در ذهن دیگری هست را عیناً و بدون هیچ نقصی درک کند؛ بلکه میزان توانایی برقراری ارتباط و کیفیت یک مکالمه به فنون و مهارت‌های زبانی شرکت‌کنندگان وابسته و در افراد مختلف، متفاوت است. شگلوف (۲۰۰۷: ۱۰۰) بر این عقیده است که «حاضران در گفتگوهای تعاملی مرتباً خود را در حال مواجهه با مشکلات یا مسائلی می‌یابند که مربوط به گفتار، شنیدار یا درک کردن است».

بنابر آنچه گفته شد، درحین مکالمه به‌خصوص مکالمات روزمره که در آن از قبل برای انتخاب کلمات و یا جملات، برنامه‌ریزی صورت نگرفته و درمورد موضوعات پیش‌بینی نشده صحبت می‌شود، رخ‌دادن هرگونه خطای گفتاری امری طبیعی است؛ به‌گونه‌ای که علی‌رغم تمام تلاش شرکت‌کنندگان برای انتقال پیامی قابل‌فهم، ممکن است انتقال پیام ناقص بماند و در روند مکالمه شکاف

و اخلاقی ایجاد شود. در نتیجه، ممکن است مخاطب از درک مفهوم مدنظر گوینده عاجز مانده، ارتباط به‌درستی شکل نگیرد. شگلوف (همان) نیز در تحقیقات خود به‌طور مفصل به این نکته اشاره کرده است که «هرچیزی در مکالمه ممکن است نیازمند ترمیم^۸ تلقی شود». از این منظر، ترمیم گفتار یک بحث حائز اهمیت در مکالمه‌کاوی^۹ محسوب می‌شود و در جوامعی که مکالمه با هدف خاصی صورت می‌گیرد مانند مطب‌پزشکان، کلاس‌های درس و... از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است. لذا در این پژوهش، به بررسی مکالمات معلمان حین تدریس مجازی زنده در برنامه‌های زنده‌ی شبکه‌ی آموزش صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران می‌پردازیم.

جلسات تدریس، رویدادهای ارتباطی سازمان‌یافته‌ای هستند که به قصد اثرگذاری و تعلیم دانش‌آموزان تهیه و تدوین می‌گردند. بنابراین، لازم است برای رفع نواقص تدریس و سوء برداشت‌های دانش‌آموزان، به بررسی ماهیت مکالمات درسی و اثرات استفاده از فنون ترمیم بپردازیم. در سال‌های اخیر، با توجه به مجازی شدن بسیاری از کلاس‌های درس و تدریس از طریق فیلم‌های آموزشی، ارتباط رودرو بین معلم و دانش‌آموزان کاهش یافته است. همه‌گیری بیماری کوید ۱۹ باعث شد به یک‌باره صد درصد جلسات آموزشی در تمام جهان در فضای مجازی صورت بگیرد. بدین ترتیب، در آموزش‌های غیرحضوری همانند آموزش از طریق تلویزیون، معلمان نمی‌توانند از طریق رفتارهای کلامی یا غیرکلامی دانش‌آموزان، میزان درک آنها از مسائل مطرح‌شده را بسنجند تا در صورت نیاز از طریق ترمیم گفتار به رفع نواقص بپردازند و دانش‌آموزان را به درستی در درک مفاهیم راهنمایی کنند. نکته‌ی حائز اهمیت آن است که فنون ترمیم گفتار تحت‌تأثیر جریان گفتمان قرار می‌گیرند، لذا معلمان باید جریان مکالمه را کنترل کرده، از زبانی قابل‌فهم در طول گفتمان استفاده کنند. بنابراین برای اثرگذاری بیشتر، تجهیز معلمان به مهارت‌های زبانی و به‌خصوص فنون ترمیم در گفتار ضرورت ویژه‌ای دارد. هدف از این پژوهش یافتن پاسخی برای دو سوال اساسی زیر است:

۱. میزان وقوع انواع فرایندهای ترمیم در گفتار معلمان در برنامه‌های آموزشی شبکه‌ی آموزش صداوسیما چگونه است؟
۲. آیا بین افزایش پایه‌ی تحصیلی مخاطبان یعنی

1. Crystal
2. Kagan
3. Schiffrin
4. Richards
5. Clark
6. Brown & Yule
7. Schegloff

8. repair

9. conversation analysis

نظایر آن انجام شد. پژوهشگران فعال در حوزه‌ی مکالمه‌کاوی و زیرشاخه‌ی ترمیم گفتار، با در نظر گرفتن این فرض بنیادین که تعامل گفتاری، نظمی سازمان‌یافته دارد، به بررسی گفتگوهای ضبط شده از محیط مورد نظر پرداخته و الگوها را بررسی می‌کنند. از نظر آنها، مکالمه یک راه تبادل زبانی است برای به اشتراک گذاشتن اطلاعات، تجربیات و هر آنچه در اندیشه‌ی گوینده می‌گذرد. از سوی دیگر، با توجه به ذاتی نبودن امر مکالمه، احتمال بروز خطا به گونه‌ای که مانع ادامه‌ی روند مکالمه در مسیر درست و درک معنای منطبق با معنای مورد نظر سخنگو شود، بسیار زیاد است. این موانع می‌تواند ناشی از اشکال در گفتن، شنیدن یا درک کردن باشد که موجب انتقال ناقص پیام و سوء تفاهم در سایر شرکت‌کنندگان می‌شود؛ به صورتی که ذهن آنها را از آنچه مدنظر گوینده است، دور ساخته به موضوعی دیگر منحرف می‌کند. بنابراین می‌توان گفت مکالمه‌ی موفق، «مکالمه‌ای است که شرکت‌کنندگان در آن با یکدیگر ارتباط برقرار کنند، اطلاعات لازم و منسجمی ارائه داده، نواقص و شکاف‌های مکالمه را شناسایی و رفع کنند» (موکه‌ایرا^۴، ۲۰۱۵: ۱). ترمیم در گفتار ممکن است مستلزم برنامه‌ریزی برای انتخاب کلمات، کاهش پیچیدگی یا ارائه‌ی توضیحی برای روشن شدن مفهوم جمله‌ی قبلی باشد. سخنگو ممکن است تا آنجا پیش‌رود که برای انتقال پیامی صحیح و به دور از هرگونه سوء برداشت جمله‌ای را که از لحاظ دستوری خوش ساخت است، تغییر دهد تا از منحرف شدن ذهن مخاطب نسبت به پیام اصلی گفتار جلوگیری کند. به عبارت دیگر، ترمیم گفتار را می‌توان یک مهارت ارتباطی به‌شمار آورد که برای رفع موانع در مکالمه و انتقال پیام صحیح به شنونده صورت می‌گیرد تا با ایجاد برخی تغییرات یا اصلاحات، خروجی قابل‌درکی به مخاطب ارائه دهد (ر.ک. موکه‌ایرا، ۲۰۱۵؛ شگلایف، ۱۹۹۲).

در واقع، راهبرد ترمیم شیوه‌ای برای اصلاح، سازماندهی و حفظ مکالمه است. در جریان گفتگو، شرکت‌کنندگان در حال ساخت و طراحی جملات هستند و به منظور تنظیم خروجی قابل‌درک و دستیابی به اهداف ارتباطی مورد نظر و معنای مشترک، از فرایندهای ترمیم گفتار بهره می‌برند. بنابراین، شناسایی اشکالات مکالمه و مفاهیم ناقص و انجام ترمیم جهت رفع آنها را می‌توان وظیفه‌ای مشترک میان شرکت‌کنندگان دانست، زیرا در

دانش‌آموزان و میزان استفاده از ترمیم در گفتار معلم در برنامه‌های آموزشی زنده، ارتباط معناداری وجود دارد؟ همچنین با توجه به این‌که فرایندهای خودترمیم^۱ و به‌ویژه خودآغاز^۲ ویژگی برجسته‌ی ارتباطات روزانه است به طوری که اکثر افراد به‌خصوص معلمان، از آن در گفتار خود استفاده می‌کنند، ما تنها به بررسی خودترمیم خودآغاز در شش پایه‌ی ابتدایی می‌پردازیم. آشنایی با انواع فنون ترمیم و استفاده‌ی آگاهانه از آن می‌تواند به چگونگی حفظ مکالمه و انتقال پیام واضح از سوی معلمان، کمک کند. با توجه به عدم حضور دانش‌آموزان و شیوه‌ی تدریس معلمان که بدون حضور مخاطب، بیشتر حالت سخنرانی و تدریس یک‌طرفه دارد، بدیهی‌ست میزان وقوع فرایندهای ترمیم وابسته به سایر شرکت‌کنندگان (دگرآغاز) کمتر خواهد بود.

ترمیم در گفتار

بررسی ترمیم گفتار از حدود نیم‌قرن قبل با تحقیقات جفرسن (۱۹۷۴) در زمینه‌ی اصلاح خطا^۳ در گفتارهای شفاهی^۴ آغاز شد که بعدها در مقالات خود با همکاری شگلایف به معرفی ترمیم و خودترمیمی پرداخت. شگلایف و همکارانش (۱۹۷۷) برای اولین بار به بررسی ترمیم در زبان آمریکایی پرداختند و نشان دادند ترمیم در انواع گفتگوها فرایندی قابل توجه است و برای مواجهه با مسائل معمولی در گفتگوها و حل‌وفصل آنها ساختاری نظام‌مند دارد.

ترمیم را می‌توان استفاده‌ی دقیق از زبان در زندگی روزمره به‌منظور ارتباط بهتر و بیشتر، جذب مخاطب و درک آسان تر پیام مورد نظر دانست. به مرور زمان، پدیده‌ی ترمیم در گفتار به جایگاه ویژه‌ای دست یافت و تحقیقات گسترده‌ای در حوزه‌ی مکالمه‌کاوی در زمینه‌های مختلفی مانند ارتباطات متن-بنیاد^۵ (ر.ک. مردیت و استوکو^۶، ۲۰۱۴؛ تیارا^۷، ۲۰۱۸)، مکالمات دادگاه‌ها (ر.ک. آتکینسون و درو^۸، ۱۹۷۹؛ درو^۹، ۱۹۹۲)، مکالمات کلاس درس (ر.ک. مک‌هاول^{۱۰}، ۱۹۹۰؛ سیدهاوس^{۱۱}، ۲۰۰۴؛ چو و لارک^{۱۲}، ۲۰۱۰؛ ربابه^{۱۳}، ۲۰۱۳) و

1. self-repair
2. self-initiated
3. error-correction
4. spoken discourse
5. text-based communication
6. Meredith & Stokoe
7. Tiara
8. Atkinson & Drew
9. Drew
10. McHoul
11. Seedhouse
12. Cho & Larke
13. Rabab'ah

الف. قسمت ترمیم‌پذیر^۵: قسمتی که باعث انتقال ناقص پیام و شکاف در مکالمه می‌شود. شگلاف و همکاران (۱۹۷۷) از آن به‌عنوان منبع مشکل^۶ یاد می‌کنند. منبع مشکل لزوماً برای مخاطب یا پژوهشگر قابل شنیدن و آشکار نیست، بلکه می‌توان آن را با توجه به وقوع شروع ترمیم و بخش ترمیم‌شده^۷ یعنی «قسمتی که منبع مشکل در آن واقع شده» (فاکس و یسپرسن^۸، ۱۹۹۵: ۸۱) استنباط کرد. در مکالمه، زمانی که شرکت‌کنندگان پیش از دونفر هستند، ممکن است منبع مشکل با بیش از یک گیرنده آغاز شود.

ب. آغاز ترمیم^۹: یکی از شرکت‌کنندگان پس از تشخیص محل اشکال، تصمیم به انجام ترمیم گرفته و برنامه‌ریزی می‌کند.

ج. انجام ترمیم: اجرای ترمیم صورت‌گرفته و ترمیم جایگزین می‌شود.

از نظر شگلاف (۲۰۰۷: ۲۰) بخش ترمیم زمانی شروعی می‌شود که «قطع ارتباط احتمالی، با صحبت‌های بلافاصله قبلی» وجود داشته باشد و زمانی که گوینده صحبت‌های قبلی خود را که به‌علت ترمیم متوقف کرده‌بود، از سر می‌گیرد، ترمیم پایان می‌یابد.

انواع ترمیم

بخش‌های مختلف ترمیم گاهی پیچیده است و ممکن است مستقیماً از آغازگر به انجام ترمیم هدایت شود؛ یا اگر آغازگر ترمیم مشخص نباشد از منبع مشکل به اجرای ترمیم بیانجامد. بنابراین ترمیم می‌تواند در هر بخشی از مکالمه توسط یکی از شرکت‌کنندگان آغاز و توسط دیگری اجرا گردد. لذا با توجه به اینکه منبع مشکل، گوینده باشد یا شرکت‌کننده‌ی دیگر و ترمیم توسط گوینده اجرا شود یا شرکت‌کنندگان، می‌توان طبقه‌بندی‌های مختلفی برای ترمیم ارائه داد. معروف‌ترین آنها طبقه‌بندی چهارگانه‌ی شگلاف و همکاران (۱۹۹۷: ۷-۳۶۳) به شرح ذیل است:

خودترمیم خودآغاز: اگر تشخیص محل اشکال از سوی گوینده رخ دهد و مسئولیت ترمیم نیز با گوینده باشد، خودترمیم خودآغاز^{۱۰} نام می‌گیرد. گوینده احساس می‌کند که

مراحل برنامه‌ریزی و اجرای مکالمه با توجه به میزان فقدان منابع زبانی گوینده، ممکن است مشکلاتی به‌وجود آید که مانع درک صحیح سایر شرکت‌کنندگان شود. لذا لازم است با آگاهی کامل، تغییراتی در ادامه‌ی مکالمه ایجاد شود تا بالاخره شرکت‌کنندگان برسر یک معنای مشترک به توافق برسند. این مشکلات علاوه بر مسائل صوری (تلفظ، واژگان، نحو)، ممکن است شامل مسائل معنایی نیز باشد. به‌عنوان مثال، در جملات یا کلماتی که معنای وسیع یا حالت کنایه‌ای دارند و چند معنا را می‌رسانند ممکن است باعث شود معنای دیگری، غیر از معنای موردنظر گوینده، در نظر شنونده تداعی شود. به‌دلیل سوءبرداشت و انحراف از مسیر مکالمه، پیام به‌درستی منتقل نمی‌شود و ادامه‌ی ارتباط به‌درستی میسر نخواهد بود.

نکته‌ی مهم دیگر، رابطه‌ی تنگاتنگ میان ترمیم و نوبت‌گیری در مکالمات است. مکالمه فعالیت اشتراکی است که فرصت مشارکت در آن باید به درستی در اختیار هر کدام از طرفین قرارگیرد تا ارتباطی مؤثر شکل گیرد. مکالمه بین حداقل دو نفر یا بیشتر به قصد ارتباط و تبادل اطلاعات شکل می‌گیرد. یکی نقش گوینده و دیگری یا دیگران نقش شنونده را به عهده دارند، که این وضعیت بین شنونده و گوینده در طول مکالمه، ثابت نیست و افراد تغییر نقش می‌دهند. این تغییر یا جایگزینی موقعیت گوینده به شنونده و برعکس را نوبت‌گیری^۱ می‌نامند (ر.ک. شگلاف و همکاران، ۱۹۹۴: اسماعیلیه^۲، ۲۰۱۵).

ساختار ترمیم

نکته حائزاهمیت این است که استفاده از ترمیم، همواره به‌معنای بروز خطا و تصحیح آن نیست، بلکه گاهی بدون اینکه خطایی رخ دهد گوینده احساس می‌کند نیاز به توضیح بیشتری است و تغییرات یا توضیحات اضافه‌ای ارائه می‌دهد. ریجر^۳ (۲۰۰۳: ۴۸)، در پیروی از شگلاف و فاکس^۴، ترمیم را به‌عنوان فرایند «تصحیح خطا، جستجوی لغات، استفاده از وقفه و درنگ، پرکننده‌های وقفه واژگانی، شبه‌واژگانی یا غیرواژگانی، تغییرات واژگانی فوری، شروع نادرست و تکرارهای آنی» تعریف می‌کند.

هر ترمیم در گفتار شامل سه بخش است:

5. repairable
6. trouble-source
7. repair segment
8. Fox & Jaspersen
9. repair initiation
10. self-initiated self-repair

1. turn-taking
2. Ismaliyah
3. Rieger
4. Fox

نظایر آن، برای مشخص کردن منبع اشکال در شنیدن یا درک کردن، ترمیم را آغاز و اجرای آن را به گوینده واگذار می‌کند. به عبارت دیگر، معمولاً در ترمیم‌های دگرآغاز، کسی که ترمیم را آغاز می‌کند، اجرا کننده‌ی ترمیم نیست.

ترمیم‌های خودآغاز را می‌توان یک پدیده‌ی سازمان‌یافته دانست؛ چرا که گوینده درحین مکالمه احساس نیاز می‌کند که اطلاعاتی را برای درک بهتر اضافه کند؛ یا آنچه را که فکر می‌کند اشتباه است، اصلاح کند. بنابراین، همه‌ی سازوکارهای خودترمیم لزوماً در سطح لغزش و خطا روی نمی‌دهد. رایج‌ترین نوع ترمیم، ترمیم خودآغاز در همان نوبت است. گوینده جاری در روند صحبت‌هایش قبل از این که بتواند آنها را کامل کند، وقفه‌ای ایجاد می‌کند تا برخی مشکلات موجود در گفتار، شنیدار یا ادراک را رفع کند. همچنین خودترمیم‌ها و ترمیم‌های خودآغاز نسبت به سایر موارد ارجحیت دارند (ر.ک. شگلایف و همکاران، ۱۹۷۷).

عملکردهای رایج در ترمیم خودآغاز

از آنجا که در ادامه مقاله، نمونه‌هایی از گفتار و ترمیم در آن ارائه خواهد شد، لازم است با برخی علائم به‌کاررفته در نمونه‌ها آشنا شویم. محققان برای ثبت گفتار به صورت متن از علائم زیر استفاده می‌کنند (فاکس و سیپرسن، ۱۹۹۵: ۱۲۸):

علامت	کاربرد
//	قسمتی از گفتمان فعلی که از طریق گفتمان بعدی تولیدشده توسط سخنگوی دیگر همپوشانی می‌شود
(۰۰)	مدت سکوت
_	هجای تأکیدشده
:	هجای کشیده شده (کششی)
_	انسدادی چاکنایی که واژه را قطع می‌کند ^۴
=	ارتباط بین دو پاره‌گفتار که بین آن‌ها سکوت معمول رخ نمی‌دهد
?	افزایش زیروبمی صدا
(( ))	عملکرد غیرزبانی
( )	کشش نامفهوم
hh	بازدم قابل شنیدن
.hh	دم قابل شنیدن
(hh)	خنده میان یک کلمه
> <	افزایش سرعت، مانند شتاب‌زدگی

دیگران نسبت به آنچه مدنظرش بوده، متقاعد نشده‌اند یا درک صحیحی از صحبت‌های او نداشته‌اند و قادر به رمزگشایی برخی معانی نیستند، لذا نیاز به اصلاح یا ایجاد برخی تغییرات و توضیحات بیشتر دارد. گوینده همان‌طور که در حال صحبت است، سخن خود را متوقف می‌کند، مکث کرده به ترمیم محل اشکال می‌پردازد. این نوع ترمیم لزوماً به معنای اصلاح خطا نیست، بلکه با توجه به میزان برداشت شرکت‌کنندگان، گاه به منظور انتقال نکته‌ای اضافی و تغییری در صحبت‌های پیشین برای جلوگیری از سوءبرداشت نیز رخ می‌دهد. اغلب ترمیم‌ها از منبع مشکل، آغاز و رفع می‌شود.

خودترمیم دگرآغاز: این نوع از ترمیم، که طی آن

تشخیص محل اشکال از سوی سایر شرکت‌کنندگان و اجرای ترمیم توسط گوینده صورت می‌گیرد، خودترمیم دگرآغاز^۱ نام دارد. مخاطب، عنصر نیازمند ترمیم را تشخیص می‌دهد. این نیاز می‌تواند ناشی از عدم بیان صحیح گوینده، مشکلات شنیداری شنونده و یا مسائل معنایی باشد. در این صورت، گوینده آن را ترمیم می‌کند. معمولاً این نوع ترمیم براساس درخواست مستقیم شنونده آغاز می‌شود.

دگر ترمیم خودآغاز: تشخیص محل اشکال از سوی

گوینده و ترمیم از سوی سایر شرکت‌کنندگان صورت می‌گیرد. در دگر ترمیم خودآغاز^۲، گوینده منبع مشکل را شناسایی می‌کند و می‌کوشد مخاطب را وادار به ترمیم کند. برای مثال، زمانی که گوینده در یادآوری نام یک شخص به مشکل می‌خورد، مخاطب آن را یادآور می‌شود. در بیشتر خودآغازهای منجر به دگر ترمیم، گوینده واضح و مستقیم از مخاطب دعوت یا درخواست کمک می‌کند.

دگر ترمیم دگرآغاز: در دگر ترمیم دگرآغاز^۳، هم

تشخیص منبع مشکل و هم مسئولیت ترمیم با مخاطب است. مخاطب ترمیم را آغاز و اجرا می‌کند. معمولاً این نوع ترمیم در نوبت بعد از نوبتی که خطا در آن روی داده، اجرا می‌شود.

فرایند ترمیم

ترمیم‌های خودآغاز، با یک آغازگر غیرواژگانی شروع می‌شود. در ترمیم‌های دگرآغاز، با وجود این که منبع و آغازگر مشکل گوینده است، شخص دیگری زمینه‌ی ترمیم را فراهم آورده و معمولاً با عبارتهایی همچون: ببخشید، عذر می‌خواهم، و

1. other-initiated self-repair
2. self-initiated other-repair
3. other-initiated other-repair

4. glottal stop cutting off a word

الف) اصلاح ساختار اصلی ارجاع برای مواد مندرج، به طوری که از طریق شناسایی دقیق مرجعی منحصر بفرود، مشخص شود. این رایج‌ترین روش است.
ب) تأکید کردن معنای کلماتی که از طریق درج کردن آنها در ساختار اصلی، اصلاح صورت می‌گیرد.
برای درک بیشتر این مطلب می‌توان به مثالی که ویلکینسون و وذرال ارائه داده‌اند توجه کرد:

(1). *... the pain was – physical pain was not the worst thing*

(۲۰۱۱: ۶۸)

درج کلمه‌ی *physical* برای درک بهتر و هدایت صحبت‌های گوینده و مشخص شدن نوع درد است (که جدا از انواع دردهای دیگر احساسی و ذهنی است).

(2). *... because you wait then until you just fill that the only thing you – on earth you want to do is to push*

(همان، ۸۲)

درج عبارت *on earth* به تأکید معنا و اصلاح ساختار کمک می‌کند.

قطع کردن^۸ از رایج‌ترین راه‌های ادامه‌ی روند مکالمات در زبان انگلیسی و بسیاری زبان‌ها است. وقفه‌های دیگری نیز مانند صداهای کششی و سایر اصوات تأخیرساز وجود دارد که به خودی خود آغازگر ترمیم نیستند و تنها هشدار دهنده‌ی آغاز ترمیمی نامشخص به گیرندگان است که با بررسی ادامه‌ی جریان متوجه نوع آن می‌شوند. ترمیم‌هایی که با قطع کردن آغاز می‌شوند از طریق درج یا حذف یا جایگزینی می‌توانند به نتیجه‌ی مطلوبی برسند. سخنگو برای مقابله با مشکل، مکالمه را قطع می‌کند (قطع کردن صحبت مانند: جایگزینی کلمه‌ی نامناسب با کلمه‌ی مناسب یا به کار بردن کلمه‌ای که در صحبت پیشین جا افتاده و بیان نشده) و درباره‌ی آنچه منبع مشکل بوده، شروع به صحبت می‌کند.

طبقه‌بندی فاکس و یسپرسن

فاکس و یسپرسن (۱۹۹۵: ۹۰) نیز طبقه‌بندی هفتگانه‌ای برای اجرای ترمیم ارائه داده‌اند. از نظر این دو پژوهشگر انواع فرایندهای ترمیم عبارتند از:

تکرار (بازیافت) یک واژه

در تکرار (بازیافت) یک کلمه یا مورد واژگانی،

شگلاف و همکاران (۱۹۷۷: ۳۶۳-۳۷۲) در تحقیقات خود، عملکردی چهارگانه برای خودترمیم در نظر گرفته‌اند که شامل جستجوی^۱ واژه، جایگزینی^۲ واژه، ترمیم ارجاع شخصی^۳ و ترمیم انتخاب‌های سخنگوی بعدی^۴ می‌شود و بیشتر آن‌ها شامل جایگزینی یک عنصر واژگانی با عنصر واژگانی دیگر است. این درحالی‌ست که بیشتر محققان، عملکردهای خودترمیم را به صورتی دیگر تقسیم‌بندی کرده، دسته‌بندی جداگانه‌ای برای ترمیم ارجاع شخصی و ترمیم گزینه‌های سخنگوی بعدی در نظر می‌گیرند؛ بنابراین، مقوله جایگزینی واژه، شامل کلماتی که به اشخاص اشاره دارند نمی‌شود. واژگان جایگزین شده می‌توانند متضاد یا مترادف باشند؛ می‌توانند شکل کاملی برای مرجع فعلی یا شکل کاملی از مرجعی جدید جایگزین کنند؛ می‌توانند از جزء به کل یا برعکس از کل به جزء تغییر یابند. سخنگویان می‌توانند از جایگزینی برای تغییر زمان فعل از حال به گذشته و برعکس، از گذشته به حال استفاده کنند. در برخی زبان‌ها، ممکن است جایگزینی از نوع واژی-نحوی باشد، مانند زبان عبری که در آن، فعل بودن جنسیت دارد (مذکر *haya*، مؤنث *hayta*).

جستجوی واژه که معمولاً تحت عنوان تکرارها شناخته می‌شود، استفاده‌ی متوالی از همان عنصر یا اقلام مشابه است. زیرمجموعه‌های تکرار، شامل تکرار اسم، ضمائر شخصی، مفاهیم، پیش‌فرض‌ها و مانند آن می‌شود. در واقع، تکرار یک مورد واژگانی در همان زبان را بازیافت^۵ واژه (تکرار) می‌گویند. ریجر (۲۰۰۳) معتقد است تکرار، شایع‌ترین نوع ترمیم است که در آن بخش‌های ترمیم‌پذیر و انجام ترمیم در همان نوبت رخ می‌دهد.

درج کردن^۶ روش مرسوم دیگری در ترمیم گفتار است که در واقع جایگزینی بین دو زبان است؛ به عبارتی، جایگزینی شامل تکرار یک کلمه در زبان دیگر است. ویلکینسون و وذرال^۷ (۲۰۱۱: ۷۱) تعریفی متفاوت برای درج ارائه می‌دهند از آن جهت که «ساختار اصلی را حفظ و اصلاح می‌کند به جای آن که به عنوان مثال آن را حذف یا جایگزین کند». دو روش اصلی برای اصلاح گفتار از طریق درج کردن (که بیش از سه چهارم کل ترمیم‌های از طریق درج را شامل می‌شود) عبارتند از:

1. searching
2. replacing
3. person reference
4. next-speaker selection
5. recycling
6. inserting
7. Wilkinson & Weatherall

8. cut-off

افزوده شده بند یا عبارت را تغییر می‌دهند یا اینکه اطلاعات پس‌زمینه‌ای را اضافه می‌کنند.

(7). *hh And tshe- this girl's fixed up on a da- a blind date.*

(همان: ۱۰۳)

زنجیره *a da* تغییر کرده و با افزودن *blind* به *date* عبارت *a blind date* را می‌سازد.

تغییر چارچوب معنایی

تغییر چارچوب معنایی در واقع شکل دیگری از تکرار عبارت قبلی همراه با افزودن (درج کردن) عناصر جدید (مورد پنجم) است. این عناصر جدید افزوده زنجیره *ins* با عبارت *what they call insert mode or append mode* جایگزین می‌شود.

(8). *Now this terminal (1.2) is smart enough to show you (0.4) that you're in (1.6) ins- what they call insert mode or append mode.*

(همان: ۹۱)

رها کردن یک ساختار و آغاز ساختاری جدید

نوع هفتم شامل بخش رهاشده‌ی مکالمه است که قبل از تکمیل، قطع شده و دوباره آغاز می‌شود. قسمتی که دوباره آغاز شده می‌تواند از نظر کاربردی و معنایی با قسمت رهاشده، مرتبط باشد یا مرتبط نباشد.

9. *And we k- and there was a little o:penin.*

(همان: ۹۶)

عبارت ناتمام *we k* قسمت رهاشده و بخش *and there was a little o:penin* شروع دوباره است که در اینجا از لحاظ معنایی و کاربردی با هم مرتبط هستند.

گرچه رده‌بندی ارائه‌شده از سوی فاکس و سیپرسن نسبت به رده‌بندی شگلاف جامع‌تر است، معمولاً در تحقیقات به بررسی تک‌تک این موارد پرداخته نمی‌شود.

عملگرهای ترمیم خودآغاز

آغاز ترمیم با استفاده از عملگرهای^۱ شروع‌کننده‌ی ترمیم که می‌توانند واژگانی یا غیر واژگانی باشند، مشخص می‌شود. در همه‌ی روش‌های مختلف ترمیم، آغازگرها در ابتدای بخش ترمیم^۲ که در حال ترمیم است قرار می‌گیرند (سیندل و استرایوز^۳، ۲۰۱۳) که عبارتند از:

بخش ترمیم‌پذیر و بخش ترمیم‌شده از لحاظ واژگانی یکسان هستند.

(3). *I don't know. The school- school uh, (1.0) bookstore doesn't carry anything anymo (h) re,*

(فاکس و سیپرسن، ۱۹۹۵: ۹۱)

در نمونه شماره ۳، برای ترمیم، کلمه‌ی *school* تکرار می‌شود.

جایگزینی یک واژه

جایگزینی (جاننشینی) یک کلمه در واقع جایگزینی واژه‌ی قطع شده می‌باشد. همان کلمه‌ای که باعث شروع ترمیم و قطع روند مکالمه می‌شود با کلمه‌ای دیگر جایگزین می‌گردد. بخش ترمیم‌پذیر و بخش ترمیم‌شده متفاوت هستند.

(4). *They get - their g- teeth keep grow:ing rou:nd. From the fron - back to the front.*

(همان: ۱۰۲)

کلمه‌ی ناقص *fron* با کلمه‌ی *back* جایگزین می‌شود.

تکرار عبارت قبلی شامل واژه موردنظر

در تکرار (بازیافت) عبارت قبلی یا چند مورد واژگانی (بیش از یک واژه)، بخش ترمیم‌پذیر و بخش ترمیم‌شده از لحاظ واژگانی یکسان هستند.

(5). *And generally the short versions I think are very (0.2) are very reasonable.*

(همان: ۱۰۳)

عبارت *are very* تکرار می‌شود.

تکرار عبارت قبلی، جایگزینی واژه موردنظر

در تکرار (بازیافت) عبارت قبلی یا چند مورد واژگانی و جایگزینی (جاننشینی) یک کلمه یا مورد واژگانی، قسمتی از بخش ترمیم شده شامل تکرار بخش ترمیم‌پذیر و قسمت دیگر شامل کلمه‌ی جایگزین شده، می‌باشد.

(6). *Oh, I have the- I have one class in the evening.*

(همان: ۱۰۱)

عبارت *I have* تکرار شده و کلمه‌ی *one* با *the* جایگزین می‌شود.

تکرار عبارت قبلی و افزودن عناصر جدید

در تکرار (بازیافت) عبارت یا بند قبلی همراه با افزودن (درج کردن) عناصری جدید قبل از تکرار. موارد واژگانی

1. component
2. repair segment
3. Sidnell & Stivers

احاطه‌گرها

احاطه‌گرها^۱ کلمات یا صداهای تکرارشونده هستند که با تکرار بخشی از گفتار پیرامون منبع مشکل، اطراف بخش ترمیم‌شده را احاطه می‌کنند. احاطه‌گرها می‌توانند کمتر از یک کلمه مانند صداهای /آ/ و نظایر آن باشند. احاطه‌گرها ممکن است برای هماهنگی با ساختار دستوری بخش ترمیم‌شده، تغییراتی را متحمل شوند. به‌عنوان مثال، وقتی مرجع مفردی مانند *he* با مرجع جمع *they* جایگزین می‌شود، فعل *is* که پس از بخش ترمیم شده قرار دارد به *are* تغییر می‌کند.

سکوت و تأخیرها^۲

عملگرهای سکوت و تأخیر شامل عناصری همچون *uh* و *umm* و نظایر آن می‌باشد که برای حفظ نوبت و ازسرگیری جریان واحد ساختاری نوبت به کار می‌رود.

کلمات عذرخواهی^۳

کلماتی مانند *بیخسید، معذرت می‌خوام* و مانند آن نشان از یک خطا دارد که در ادامه ترمیم می‌شود.

پیشگفتارهای ترمیم^۴

کلماتی مانند *خب، منظورم/ینه، نه، واقعا و..*

تکرارها^۵

تکرار منبع مشکل، گاهی همراه با نفی

تلاش چندگانه^۶

گاهی راه‌حل اول ترمیم به عنوان یک منبع مشکل عمل می‌کند. نمونه ۱۰ این مسأله را نشان می‌دهد:

(۱۰). احمد: در پنج سالگی...

-شش یا هفت سالگی

جایگذاری پنج با شش ترمیم اول است که با هفت جایگزین می‌شود.

خودگویی

گفتگو با خود با صدای کم

ترمیم در مکالمات کلاسی و آموزش‌ازدور

تحقیقات در این زمینه نشان می‌دهد که ساختار ترمیم در کلاس تفاوتی با ساختار اصلی ترمیم در مکالمات معمولی ندارد؛ گرچه شواهدی مبنی بر اینکه معلمان بیشترین ترمیم را انجام می‌دهند به چشم می‌خورد که باعث شده برخی محققان بین ترمیم و تصحیح^۷ در کلاس درس تمایز قائل شوند. آنها معتقدند طبق تعاریفی که در مورد ترمیم در گفتار ارائه شده، ترمیم پدیده‌ای رایج و مجموعه روش‌های منظم برای حفظ ارتباط و برقراری درک متقابل حین گفتگو است و منحصر به شرایط خاصی نیست. در حالی که طبق نظر برخی محققین مانند مک‌بث^۸ (۲۰۰۴) تصحیح، مربوط به اصلاح اشتباهاتیست که متمرکز به موضوعات درسی هستند. وظیفه‌ی شناسایی این مشکلات برعهده‌ی معلم بوده و اصلاح آنها باعث موفقیت در تدریس و نیل به اهداف درسی می‌شود. لذا با توجه به تمایز معنای ترمیم و تصحیح می‌توان گفت شاید به همین علت است که خودآغازی و خودترمیمی در کلاس درس بین دانش‌آموزان ارجحیت کمتری دارد و دگرآغازی و دگرترمیمی بسامد وقوع بیشتری در کلاس درس دارند.

در مکالمات رودررو، نشانه‌های غیرکلامی به ما می‌فهماند که چه موقع و چه میزان نیازاست ترمیم گفتار صورت‌گیرد. در این موقعیت، علاوه بر گوینده، شنونده نیز می‌تواند به ترمیم بپردازد. درحالی‌که در آموزش‌ازدور نظیر کلاس‌های برخط یا تلویزیونی، ارتباط یک‌طرفه است و عدم وجود بازخورد صوتی یا غیرکلامی می‌تواند موجب سردرگمی و عدم اطمینان سخنگو شده و با سوالاتی از این قبیل درگیر شود که آیا مخاطب خسته شده است؟ آیا مخاطب مفهوم را به‌درستی درک کرده‌است؟ و نظایر آن.

برینسون و اسکس^۹ (۲۰۰۱) نیز در تحقیقات خود عنوان کرده‌اند همان‌طور که فناوری می‌تواند یادگیری را تسهیل کند می‌تواند، اختلال نیز ایجاد کند؛ زیرا در مکالمات چهره‌به‌چهره درحالت ایده‌آل، یک سخنگو با همپوشانی کوتاه وجود دارد، درحالی‌که در تدریس برخط، چند سخنگو همزمان می‌توانند پیام مشابهی ارسال کنند. در مواردی که تدریس از طریق فیلم‌های آموزشی از قبل ضبط‌شده انجام می‌گیرد، چون امکان ارتباط سخنگو با مخاطب فراهم نیست، سخنگو

7. correction

8. McBeth

9. Branon & Essex

1. frames

2. silences & delays

3. apologetic terms

4. repair prefaces

5. repeats

6. multiple tries

روش تحقیق

تحلیل داده‌ها به صورت کیفی توصیفی می‌باشد. داده‌ها از ویدیوهای آرشیو شده از برنامه‌های زنده‌ی شبکه‌ی آموزش در سال تحصیلی ۱۳۹۹-۱۴۰۰ مرتبط با تدریس دروس ابتدایی در دو دوره‌ی اول و دوم شامل شش پایه‌ی تحصیلی گردآوری شده است. در این تحقیق، متغیر جنسیت در رابطه با انتخاب تدریس‌ها و یا سابقه‌ی تدریس معلمان در نظر گرفته نشده است. در انتخاب مکالمه‌ها درس یا موضوع مدنظر نبوده؛ بلکه فیلم‌های مرتبط به صورت تصادفی طبقه‌بندی شده (۱۴ نمونه از هر طبقه یعنی از هر دوره آموزشی) انتخاب شده‌اند. جمعاً ۷۰۳ دقیقه محتوای آموزشی در قالب ۲۸ فیلم بررسی شد. داده‌ها اگرچه به صورت تصادفی انتخاب شده است، برای بررسی رابطه‌ی بین افزایش سطح علمی دانش‌آموزان و میزان استفاده از خودترمیم خودآغاز توسط معلمان، فیلم‌ها به تعداد برابر از هر دو دوره ابتدایی اول و دوم انتخاب شده‌اند؛ یعنی ۱۴ مورد از دوره اول و ۱۴ مورد از دوره دوم، با اختلاف دقایق بسیار ناچیز که می‌توان از آن چشم‌پوشی کرد. همچنین با توجه به این که هدف از این تحقیق بررسی میزان عملکردهای ترمیم گفتار در خودترمیم‌های خودآغاز است، تنها موارد مرتبط ثبت شد، که تعداد آنها در مجموع به ۲۵۸ مورد خودترمیم خودآغاز می‌رسد.

تحلیل داده‌ها

ابتدا برای هر یک از هفت مورد ارائه شده در طبقه‌بندی فاکس و یسپرسن، نمونه‌ای از محتوای فیلم‌های انتخابی بررسی می‌کنیم. کلمه‌ای که منبع اشکال است به صورت زیرخطدار نمایش داده می‌شود. همچنین درصد وقوع هر کدام از موارد را در جدول و نمودار نمایش داده به مقایسه‌ی آنها می‌پردازیم.

۱- تکرار واژه

(۱۱)- دانش‌آموز آگه بگه من، من گفتم، اشکالی داره؟

در این‌جا واژه‌ی من مورد تکرار واقع شده است. به عبارتی دیگر، بخش ترمیم‌پذیر و بخش ترمیم‌شده از لحاظ واژگانی یکسان هستند.

۲- جایگزینی واژه

(۱۲)- با تا کردن در واقع از یک بخش (۰۱) کسری از

کاغذتون استفاده می‌کنید.

در این قسمت، معلم حین توضیح کسرها از کلمه‌ی

باید براساس حدس و گمان و تجربیات خود به ترمیم بپردازد تا شاید درک مفهوم و یادگیری در مخاطب به‌درستی صورت گیرد.

پیشینه

در زمینه‌ی مکالمه‌کاوی و به‌ویژه انواع ترمیم مطالعات مختلفی در ایران و سایر نقاط جهان انجام شده است. از بین این پژوهش‌ها، برخی موارد که قرابت بیشتری به موضوع این مقاله دارد ذیلاً ارائه می‌شود.

ریجر (۲۰۰۳) در تحقیقات خود با موضوع تکرار به عنوان استراتژی خودترمیمی در زبان‌های انگلیسی و آلمانی با بررسی گفتار هشت داوطلب انگلیسی-آلمانی زبان ۲۳ تا ۶۳ ساله به این نتیجه رسید که تکرار ترکیبات ضمیر-فعل و ضمائر شخصی و حروف اضافه در زبان انگلیسی و بازیافت ضمائر اشاره در زبان آلمانی نسبت به دیگری بیشتر است.

از جمله تحقیقاتی که در زمینه‌ی ترمیم در گفتار در فارسی صورت گرفته می‌توان به مقدم‌کیا و حیدرپور (۱۳۹۰) اشاره کرد که ۴۲۶ دقیقه مصاحبه‌ی زنده‌ی تلویزیونی را به صورت تصادفی در سال‌های ۱۳۸۸ و ۱۳۸۹ بررسی کردند. نتایج نشان داد نوبت‌ها و جایگاه‌های انواع ترمیم در مصاحبه‌های بررسی‌شده با یافته‌های شگلاف و همکاران در زبان انگلیسی آمریکایی یکسان است و استفاده از آغازگرهای واژگانی و استفاده از خودترمیم خودآغاز نسبت به سایر موارد ارجحیت دارد.

امینی و همکاران (۱۳۹۳) با تحلیل ۲۵۴ جمله حاوی ترمیم که در طول یک ماه از محیط‌های متفاوت و در موضوعات مختلف گردآوری شده بود به این نتیجه دست یافتند که خودترمیم خودآغاز نسبت به سایر ترمیم‌ها بسامد بیشتری دارد. عمرانی و هوشمند (۲۰۱۹) در تحقیقات خود درباره‌ی ساختار خودترمیم خودآغاز در مکالمات فراگیران ایرانی زبان انگلیسی به‌عنوان زبان خارجی در سطح پیشرفته، با بررسی ۷۲ ساعت ویدیو مکالمات تک‌جنسیتی به این نتیجه رسیدند که عملکرد جایگزینی در ترمیم‌های خودآغاز و خودترمیمی بیشترین بسامد وقوع را دارند.

با جست‌وجو در پیشینه مطالعات، به هیچ پژوهشی که به بررسی فرایندهای ترمیم در گفتار معلمان یا تدریس تلویزیونی بپردازد دست نیافتیم. از این رو، بر آن شدیم تا در این پژوهش فراوانی انواع ترمیم را در گفتار معلمان حین تدریس در پخش زنده تلویزیونی بررسی نماییم.

ادامه‌ی بحث است. این ترمیم باعث ایجاد تغییراتی در عبارت می‌شود و سپس ادامه‌ی عبارت، یعنی و تکرار و سرانجام، جمله کامل می‌شود.

۶- تغییر چارچوب معنایی

(۱۵) /اگر زهر/ ۲۹ صفحه < کتاب زهر/ ۲۹ صفحه دارد. > ((.)) ثلث کتابش رو بخونه چند صفحه‌ی دیگر ازش باقی می‌مونه.

ترمیم از عبارت زهر/ ۲۹ صفحه آغاز می‌شود. عبارت زهر/ ۲۹ صفحه دوباره تکرار می‌شود ولی کلمه‌ی جدید کتاب به ابتدای آن افزوده می‌شود که باعث تغییر ساختار نحوی و معنایی جمله می‌شود.

۷- رها کردن یک ساختار آغاز کردن ساختار جدید

(۱۶) در کنار خانوم شراخی عزیز که با ایده‌های خلاقانه‌شون با همدیگه تونستیم به هـ- به شماها یادبدیم. در این مورد، جمله در قسمت هـ ناتمام مانده، مکالمه رها می‌شود و سپس با بیان عبارت به شماها مکالمه‌ی قطع شده دوباره آغاز و تکمیل می‌شود.

بحث و بررسی پرسش اول

به منظور پاسخ به پرسش اول این پژوهش در خصوص فراوانی انواع فرایندهای خودترمیم خودآغاز در گفتار معلمان حین تدریس، تمام فرایندها از داده‌ها استخراج و براساس طبقه‌بندی فاکس و یسپرسن دسته‌بندی شد. با بررسی ۷۰۳ دقیقه تدریس، ۲۵۸ مورد خودترمیمی یافت شد. تطابق آن با موارد هفت‌گانه فاکس و یسپرسن حاکی از وجود یک نوع ترمیم بود که به نظر می‌رسد در این دسته‌بندی نمی‌گنجد. مثالی از آن در نمونه ۱۷ دیده می‌شود:

(۱۷) ... صدف می‌داند و در عوضش کالایی می‌گرفتن. انسان‌هایی که در (/) انسان‌ها بعضی‌هاشون کوچ‌نشین بودند و ... ترمیم از عبارت انسان‌هایی که در شروع می‌شود، در ادامه عبارت انسان‌ها تکرار می‌شود با این تفاوت که موارد واژگانی شامل بی و که در از ادامه‌ی آن حذف شده‌اند. در واقع، می‌توان گفت محل اشکال، یعنی انسان‌هایی که در بعد از حذف برخی موارد واژگانی و با تکرار کلمه‌ی انسان‌ها ترمیم شده‌است. پس ترمیم از طریق تکرار برخی موارد واژگانی عبارت قبلی و حذف برخی موارد دیگر صورت گرفته است. بنابراین ما در نمایش داده‌ها آن را ترکیب تکرار-حذف نام نهادیم.

جدول شماره ۱ میزان وقوع هر کدام از انواع هفت‌گانه

بخشی استفاده می‌کند که دقیق نیست و چون تأکید باید بر کلمه‌ی کسر صورت بگیرد، ادامه‌ی جمله را قطع و کلمه‌ی کسری را جایگزین می‌کند. در واقع کلمه‌ی بخش‌ی همان بخش ترمیم‌پذیر است که باعث شروع ترمیم و قطع روند مکالمه شده با کلمه‌ی کسری که بخش ترمیم شده است جایگزین می‌شود.

۳- تکرار عبارت قبلی شامل واژه‌ی موردنظر

(۱۲) /این تصویر مدام و در خودکار رو توی کتابتون داشتید که میومدیم اندازه‌ی این رو براساس ساتی متر می‌گفتیم، ولی اندازه‌ی نوک مدامون (۰۱) نوک مدامون از ۵ سانتی متر رفته جلوتر ولی هنوز به عسالتی متر نرسیده... در اینجا ترمیم از عبارت نوک مدام آغاز می‌شود که دوباره در ادامه‌ی جمله تکرار می‌شود. بنابراین عبارت نوک مدام در دو نقش بخش ترمیم‌پذیر و بخش ترمیم‌شده ظاهر می‌شود؛ یعنی بخش ترمیم‌پذیر و ترمیم‌شده یکسان است.

۴- تکرار عبارت قبلی و جایگزینی واژه

(۱۳) /امروز تصمیم گرفتیم که بریم یه ذره به اولای کتابمون فصل سوم، فصل کسرها، چون با کسرها کلاس سوم (۰۱) کلاس چهارم خیلی کار داریم و می‌خوایم اعداد اعشاری رو یادبگیریم.

در اینجا، از عبارت کلاس سوم ترمیم شروع می‌شود.

یک عنصر واژگانی یعنی کلمه‌ی کلاس در ادامه‌ی ترمیم تکرار می‌شود و عنصر واژگانی دیگر، یعنی کلمه‌ی سوم با مورد واژگانی دیگری یعنی کلمه‌ی چهارم جایگزین می‌شود. به عبارت دیگر، قسمتی از بخش ترمیم‌شده یعنی کلاس چهارم شامل تکرار بخش ترمیم‌پذیر یعنی کلاس و قسمت دیگر، شامل کلمه‌ی جایگزین شده یعنی چهارم (که جایگزین سوم شده) می‌باشد.

۵- تکرار عبارت قبلی و افزودن عنصر جدید

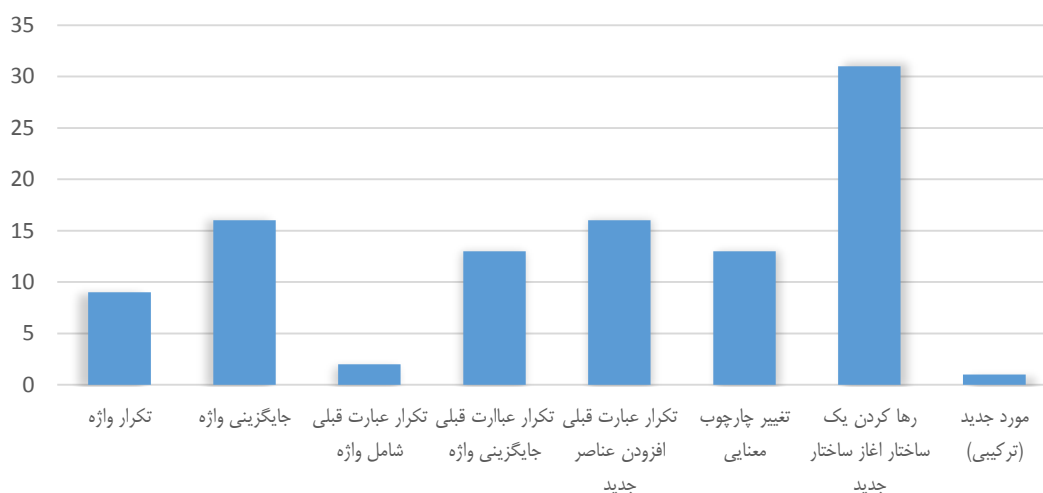
(۱۴) در نهج‌البلاغه امام علی می‌گه انسان بالیمان ساعات شبانه‌روز خود را به سه بخش تقسیم می‌کنه. یک سوم صرف مناجات با پروردگار، یک سوم امور زندگی و یک سوم استراحت و نشاط که هر سه‌ی و، هر سه‌ی این‌ها و این تقسیم‌بندی باعث میشه که ما به اون سعادت‌ی که خدا می‌خواد برسیم.

در این قسمت عبارت هر سه‌ی و در قسمت و قطع می‌شود و در ادامه عبارت هر سه‌ی تکرار می‌شود. عنصر واژگانی جدید این‌ها اضافه می‌شود. این افزودن به قصد تأکید و مشخص تر شدن مواردی است که قبلاً ذکر شده و موضوع

ترمیم را در داده‌های ضبط‌شده نشان می‌دهد. فرایندهای خودترمیم خودآغاز در تدریس معلمان در شبکه آموزش به‌منظور نمایش بهتر یافته‌های پژوهش، فراوانی انواع سیما در نمودار شماره ۱ به صورت درصد ارائه شده است.

جدول شماره ۱. فراوانی انواع خودترمیمی‌های خودآغاز در تدریس معلمان در شبکه آموزش

مورد جدید (ترکیبی)	رها کردن یک ساختار آغاز ساختار جدید	تغییر چارچوب معنایی	تکرار عبارت قبلی افزودن عناصر جدید	تکرار عبارت قبلی جایگزینی واژه	تکرار عبارت قبلی شامل واژه	جایگزینی واژه	تکرار واژه	عملکرد ترمیم مورد نظر
۱	۸۰	۳۳	۴۱	۳۲	۶	۴۲	۲۳	میزان وقوع در مورد ۲۵۸

نمودار شماره ۱. درصد انواع خودترمیمی‌های خودآغاز در تدریس معلمان در شبکه آموزش

نیز با ۹٪ در رتبه پایین‌تر قرار می‌گیرد. کمترین میزان استفاده از عملکردها مربوط به تکرار عبارت قبلی شامل واژه‌ی موردنظر (حدود ۲٪) است. در واقع، خیلی کم پیش می‌آید که فرد هنگام گفتگو، یک عبارت را دوباره به همان شکل تکرار کند. علتش می‌تواند این باشد که گوینده فکر می‌کند برای بیان منظور خود و رفع مشکلات احتمالی، بهتر است عبارت مورد نظر را به شکلی دیگر بیان کند یا موارد جدیدی جایگزین کند یا بیافزاید. علل دیگری از جمله ضعف حافظه کوتاه مدت، خستگی و عدم تمرکز و نظایر آن نیز می‌تواند دخیل باشد. از دیدگاه نگارنده، این مورد بیشتر هنگامی استفاده می‌شود که ترمیم به علت عدم درک توسط مخاطب ناشی از مشکلات شنیداری یا نحوه‌ی تلفظ صورت گیرد. در سایر موارد، تکرار عبارات بیشتر به صورت تکرار عبارت و جایگزینی یا با افزودن عناصر جدید همراه است.

همانطور که در نمودار شماره ۱ نیز مشخص است، بیشترین کاربرد ترمیم، مربوط به رها کردن یک ساختار و آغاز ساختار جدید (۳۱٪) می‌باشد. فرد در حین ادای یک واحد واژگانی و ساختار فعلی، آن را که بیشتر شامل کلماتی است که کامل ادا نمی‌شوند و به صورت اصواتی گاه نامفهوم شنیده می‌شوند نیمه‌تمام گذاشته، ترمیم و ساختار جدید را آغاز می‌کند. این موارد ناتمام‌مانده با موارد جدید بیان‌شده می‌توانند مرتبط یا نامرتب باشند.

پس از آن، بیشترین فراوانی عملکرد مورد استفاده، مربوط به جایگزینی واژه (حدود ۱۶٪) و فرایند تکرار عبارت قبلی همراه با افزودن عناصر جدید (حدود ۱۶٪) است. این یافته‌ها همچنین نشان می‌دهد که دو فرایند تغییر چارچوب معنایی و تکرار عبارت قبلی همراه با جایگزینی واژه هر کدام با حدود ۱۳٪ در رتبه‌های بعدی قرار دارند. فرایند تکرار واژه

بحث و بررسی پرسش دوم

به منظور پاسخ به پرسش دوم این پژوهش در خصوص ارتباط پایه تحصیلی دانش‌آموزان با میزان کاربرد ترمیم در گفتار معلمان، انواع فرایندها به تفکیک دو دوره ابتدایی اول (سه پایه) و دوم (سه پایه) بررسی شد. محتوای بررسی شده به تفکیک، در دوره اول به مدت ۳۵۹ دقیقه و در دوره دوم ۳۴۴ دقیقه بود که در دوره اول، ۱۲۶ مورد و در دوره دوم، ۱۳۲ مورد خودترمیم خودآغاز یافت شد. مقایسه‌ی موردی میزان وقوع هر کدام از عملکردهای ترمیم در دو دوره ابتدایی اول و دوم نشان می‌دهد که افزایش پایه‌ی تحصیلی ارتباط معناداری با میزان ترمیم در گفتار

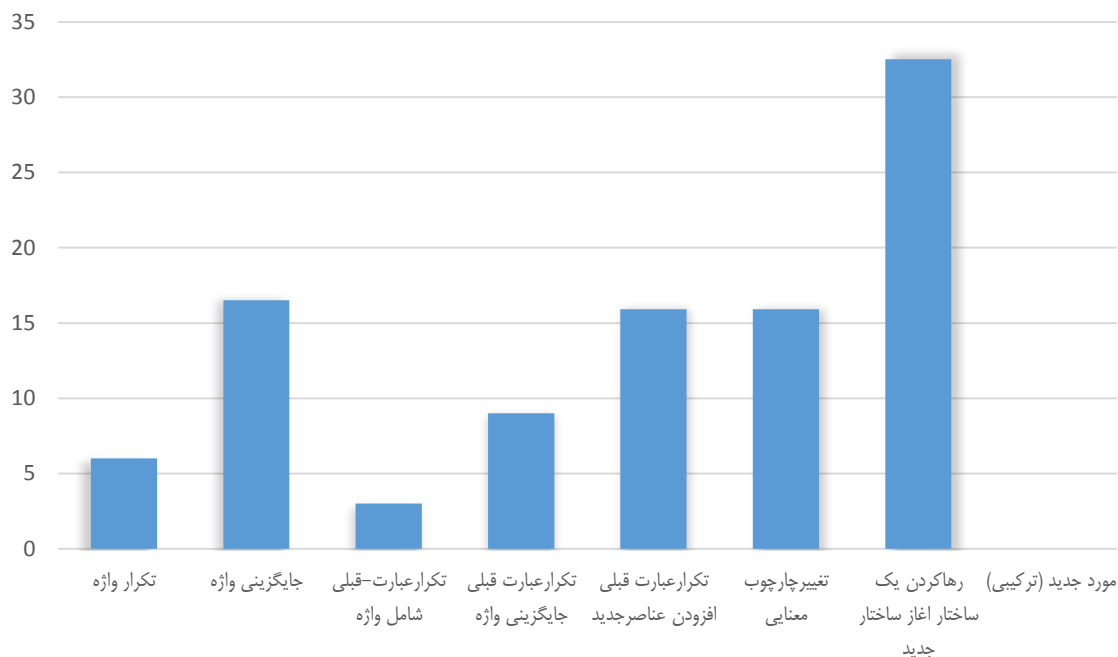
معلمان ندارد. جدول شماره ۲ فراوانی انواع ترمیم را در گفتار معلمان در دوره اول ابتدایی نشان می‌دهد.

به‌منظور نمایش بهتر یافته‌های این بخش، فراوانی انواع فرایندهای خودترمیم خودآغاز در تدریس معلمان دوره ابتدایی اول در شبکه آموزش سیما در نمودار شماره ۲ به صورت درصد ارائه شده است.

جدول شماره ۳ میزان کاربرد انواع فرایندهای ترمیم در گفتار معلمان حین آموزش در دوره ابتدایی دوم را نشان می‌دهد. همچنین فراوانی این فرایندها به صورت درصد در نمودار ۳ قابل مشاهده است.

جدول شماره ۲. فراوانی انواع خودترمیم‌های خودآغاز در تدریس معلمان در دوره ابتدایی اول

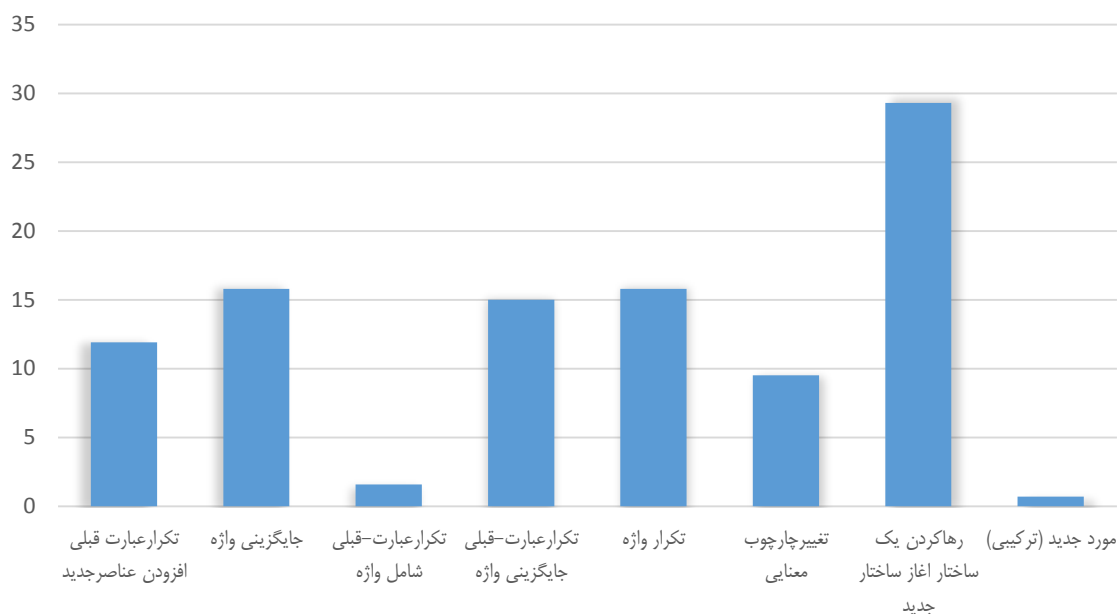
مورد جدید (ترکیبی)	رهاکردن یک ساختار جدید	تغییر چارچوب معنایی	تکرار عبارت قبلی و افزودن عناصر جدید	تکرار عبارت قبلی جایگزینی واژه	تکرار عبارت قبلی شامل واژه	جایگزینی واژه	تکرار واژه	عملکرد ترمیم مورد نظر در دوره اول
۰	۴۳	۲۱	۲۱	۱۳	۴	۲۲	۸	میزان وقوع در مورد ۱۳۲

نمودار شماره ۲. درصد انواع خودترمیم‌های خودآغاز در تدریس معلمان در دوره ابتدایی اول

جدول شماره ۳. فراوانی انواع خودترمیمی‌های خودآغاز در تدریس معلمان در دوره ابتدایی دوم

مورد جدید (ترکیبی)	رهاکردن یک ساختار آغاز ساختار جدید	تغییر چارچوب معنایی	تکرار عبارت قبلی افزودن عناصر جدید	تکرار عبارت قبلی جایگزینی واژه	تکرار عبارت قبلی شامل واژه	جایگزینی واژه	تکرار واژه	عملکرد ترمیم مورد نظر در دوره دوم
۱	۳۷	۱۲	۲۰	۱۹	۲	۲۰	۱۵	میزان وقوع در ۱۲۶ مورد

نمودار شماره ۳. درصد انواع خودترمیمی‌های خودآغاز در تدریس معلمان در دوره ابتدایی دوم

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر دو موضوع اساسی در حوزه‌ی ترمیم گفتار را با توجه اهمیت آن در مکالمات کلاسی و با توجه به میزان اهمیت ترمیم گفتار در تدریس معلمان به‌خصوص در تدریس‌های مجازی بررسی کرد. در این محیط، دانش‌آموزان در کلاس درس حضور ندارند و ترمیم گفتار نقش پررنگی در رفع نواقص مکالمه برای انتقال صحیح اطلاعات و جلوگیری از شکست ارتباطی بین گوینده و سایر شرکت‌کنندگان دارد. نتایج نشان داد بیشترین استفاده از انواع فرایندهای هفتگانه‌ی ترمیم مربوط به رهاکردن یک ساختار و آغاز ساختار جدید می‌باشد. میزان استفاده از مابقی فرایندهای هفتگانه به‌ترتیب وقوع، عبارتند از جایگزینی واژه،

همانطور که جداول و نمودارهای فوق نشان می‌دهد، هرچند در آمار مجموع فرایندهای ترمیم بین دو دوره ابتدایی اول (۱۳۲) و دوم (۱۲۶) تفاوت چندانی وجود ندارد، ترتیب فراوانی انواع هفتگانه ترمیم در دو دوره اندکی متفاوت است. در عین حال بیشترین و کمترین فراوانی همچنان به ترتیب، متعلق به فرایند رها کردن یک ساختار و آغاز ساختار جدید و فرایند تکرار واژه است. همچنین، به‌منظور مقایسه آماری فرایندها در دو گروه آزمون تی مستقل اجرا شد. نتایج نشان داد که در سطح اطمینان ۹۵٪، مقدار T برابر ۱۱۹۵۱/۰ و میزان P برابر ۴۵۳۲/۰ است که نشان می‌دهد تفاوت معناداری بین دو گروه از لحاظ کاربرد انواع فرایندهای ترمیم وجود ندارد.

توجهی ترمیم و اصلاح گفتار را در حین تدریس کاهش می‌دهد. لذا می‌توان نتیجه گرفت در تدریس‌های مجازی و برنامه‌های آموزشی، چون موضوع مکالمه محدودتر، منبع مشخص‌تر و فرصت اجرا کمتر است و مکالمه جنبه‌ی سخنرانی دارد، و چون معلمان نیز از اطلاعات بیشتری برخوردارند، میزان ترمیم و اصلاح به‌میزان قابل‌توجهی کاهش می‌یابد.

همچنین، بررسی داده‌ها از طریق آزمون تی حاکی از آن است که میان افزایش پایه‌ی تحصیلی و میزان ترمیم در گفتار معلمان در تدریس مجازی رابطه‌ی معناداری برقرار نیست و میزان ترمیم و اصلاح در گفتار بستگی به توانایی معلم در انتقال مفاهیم و دانش زمینه‌ای و تسلط او بر موضوع دارد. بنابراین، معلمان در دوره‌ی اول لزوماً ترمیم در گفتار کمتر یا بیشتری نسبت به معلمان پایه‌های بالاتر، ندارند. در مجموع، به نظر می‌رسد میزان ترمیم روی داده در برنامه‌های زنده آموزشی نسبت به واقعیت کلاس بسیار کم‌تر است که با توجه به شرایط تدریس و عدم حضور دانش‌آموزان و عدم وقوع مسائل پیش‌بینی نشده و خارج از کنترل معلم، قابل‌توجه است.

نتایج پژوهش‌هایی نظیر تحقیق حاضر می‌تواند به ارتقاء دانش معلمان در خصوص ویژگی‌های مکالمه و عناصر تأثیرگذار در فرایند ارتباط و قرارگرفتن این نکات در سطح دانش خودآگاه معلمان و سازندگان محتوای آموزشی کمک کند. گام بعدی در این خصوص می‌تواند بررسی تأثیر کاربرد هر یک از این فرایندها بر میزان درک و اثرگذاری مکالمات و تدریس معلمان در آموزش مجازی یا حضوری باشد.

تکرار عبارت قبلی با افزودن عناصر جدید، تغییر چارچوب معنایی، تکرار عبارت قبلی با جایگزینی واژه، تکرار کلمه و تکرار عبارت قبلی شامل واژه موردنظر. همچنین یک مورد ترمیم به صورت تکرار برخی موارد واژگانی عبارت قبلی و حذف برخی موارد دیگر صورت گرفته است که در طبقه‌بندی فاکس و یسپرسن وجود ندارد.

نتایج تحقیق حاضر در مقایسه با نتایج حاصل از پژوهش مقدم‌کیا و حیدرپور (۱۳۹۰) نشان می‌دهد میزان وقوع خودترمیمی در برنامه‌های آموزش مجازی مقطع ابتدایی نسبت به مکالمات عادی در مصاحبه‌های تلویزیونی بسیار کم است. از دیدگاه نگارنده پژوهش حاضر، در توجیه علت کم بودن میزان وقوع خودترمیمی در برنامه‌های آموزشی مقطع ابتدایی می‌توان گفت که:

- ۱- در برنامه‌های تلویزیونی معمولاً موضوع و زمان برنامه محدود است. گفتگو و پرسش و پاسخ‌ها حول موضوع معین صورت می‌گیرد و معمولاً سوالات از قبل در اختیار میهمان قرار می‌گیرد یا قابل پیش‌بینی است. بنابراین گوینده آمادگی بیشتری برای صحبت کردن و ارائه‌ی مطالب دارد و میزان ترمیم کمتری روی می‌دهد.
- ۲- در تدریس‌های مجازی با توجه به این که منبع و چارچوب مطالب درسی کاملاً مشخص است و مطالب عمدتاً از روی کتاب یا فایل‌های ازپیش‌آماده شده ارائه می‌شود و معلم نیز از اطلاعات و تجربه کافی در زمینه‌ی مذکور برخوردار است، می‌تواند قبل از آغاز برنامه بارها و بارها مطالب را مرور و تمرین کند و با آمادگی بیشتری هنگام پخش زنده تدریس را اجرا کند که این امر تا حد قابل

منابع

مقدم‌کیا، رضا و پانته‌آ حیدرپور (۱۳۹۰). بررسی ترمیم‌های گفتار در زبان فارسی. *مجله‌ی پژوهش‌های زبان‌شناسی*، سال ۳، شماره ۱، ۱۰۱-۱۱۴.

امینی، حیدرعلی. مسیح‌اله نعمتی و شهلا شریفی (۱۳۹۳). انواع ترمیم‌ها و جایگاه آنها در توالی نوبت‌ها در گفت‌وگوهای روزمره‌ی زبان فارسی. *فصلنامه پژوهش زبان و ادبیات فارسی*، شماره ۳۲، ۱۸۳-۱۶۷.

Atkinson, J. M., & Drew, P. (1979). *Order in Court: The Organization of Verbal Interaction in Judicial Settings*. London: Macmillan.

Branon, R. F., & Essex, C. (2001). Synchronous and Asynchronous Communication Tools in Distance Education. *Tech Trends*, 45 (1), 36-42.

Brown, G. & Yule, G. (1983). *Discourse*

Analysis, Cambridge: Cambridge University Press.

Cho, E. H. & Larke, P. (2010). Repair Strategies Usage of Primary Elementary ESL Students: Implication for ESL Teachers. *The Electronic Journal for English as a Second Language*, 14 (3), 1-18.

Clark, H. H. (1996). *Using Language*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Crystal, D. (1987). *The Cambridge Encyclopedia of Language*. New York: Cambridge University Press.
- Drew, P. (1992). Contested Evidence in A Courtroom Cross-Examination: The Case of a Trial for Rape. In P. Drew & J. Heritage (Eds.), *Talk at Work: Interaction in Institutional Settings* (pp. 470-520). Cambridge: Cambridge University Press.
- Emrani, F. & Hooshmand, M. (2019). A Conversation Analysis of Self-Initiated Self-Repair Structures in Advanced Iranian EFL Learners. *International Journal of Language Studies*, 13 (1), 57-76.
- Fox, B. & Jaspersen, R. (1995). A Syntactic Exploration of Repair in English Conversation. In: Philip W. Davis (Ed) *Alternative Linguistics: Descriptive and Theoretical Modes*. Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins.
- Ismaliyah, N. (2015). *Conversation Analysis of Turn Taking Mechanism in Piers Morgan Tonight Talk Show*. Thesis in English Letters, State Islamic University of Syarif Hidayatullah, Jakarta.
- Jefferson, G. (1974). Error Correction as an Interactional Resource. *Language in Society*, 3 (2), 181-199.
- Kagan, A. (1995). Revealing the competence of aphasic adults through conversation: A challenge to Health Professionals. *Topics in Stroke Rehabilitation*, 2, 15-28.
- McBeth, D. (2004). The Relevance of Repair for Classroom Correction. *Language in Society*, 33 (5), 703 – 736.
- McHoul, A. (1990). The Organization of Repair in Classroom Talk. *Language in Society*, 19, 349 – 377.
- Meredith, J. & Stokoe, E. (2014). Repair: Comparing Facebook Chat with Spoken Interaction. *Discourse & Communication*, 8 (2), 180-207.
- Mokeira, S. T. (2015). *Effects of Conversation Repair Strategies on Counselling Discourse in Secondary Schools in Kakamega Central Sub-Country, Kenya*. Thesis, Department of Linguistics, Maseno University.
- Rabab'ah, G. (2013). Strategies of Repair in EFL Learner's Oral Discourse. *English Language Teaching*, 6 (6), 123-131.
- Schegloff, E. A. (1992). Repair after Next Turn: The Last Structurally Provided Defense of Intersubjectivity in Conversation. *American Journal of Society*, 98, 1295-1345.
- Schegloff, E. A. Jefferson, G. & Sacks, H. (1974). A Simplest Systematics for The Organization of Turn Taking for Conversation. *Language*, 50 (4), 696-735.
- Schegloff, E. A. Jefferson, G. & Sacks, H. (1977). The Preference for Self-Repair in the Organization of Repair in Conversation. *Language*, 53 (2), 361-382.
- Schegloff, E. A. (2007). *Sequence Organization in Interaction: A Primer in Conversation Analysis*. Vol. 1. Cambridge: Cambridge University Press.
- Schiffrin, D. (1998). *Conversation Analysis*, In Fredrick, J. (Ed), *Linguistics: The Cambridge Survey*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Seedhouse, P. (2004). *The Interactional Architecture of the Language Classroom: A Conversation Analysis Perspective*. Oxford: Blackwell
- Sidnell, J. & Stivers, T. (2013). *The Handbook of Conversation Analysis*. UK: Wiley Blackwell.
- Tiara, A. (2018). *Repair Strategies in Online Chat: A Conversation Analysis* (Unpublished bachelor's thesis). Universitas Pendidikan Indonesia.
- Wilkinson, S. & Weatherall, A. (2011). Insertion Repair. *Research on Language and Social Interaction*. 44 (1), 65-91.

COPYRIGHTS

© 2022 by the authors. Licensee PNU, Tehran, Iran. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY4.0) (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>)